

вісн. України. - 2003. - № 5. - Ст. 191. - (Нормативний документ Кабінету Міністрів України).

4. Дудышкин Б. Н. Актуальные правовые проблемы обеспечения безопасности эксплуатации транспорта / Б. Н. Дудышкин // Транспорт. безопасность и технологии. - 2004. - № 2. - Режим доступа : http://www.securpress.ru/issue/Tb/2006_2/articals/28.htm

5. Закон України про основи національної безпеки України // Відом. Верховної Ради України. - 2003. - № 39. - Ст. 351. - (Нормативний документ Верховної Ради України).

6. Концепція Державної програми підвищення безпеки дорожнього руху : затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 жовт. 2008 р. № 1384-р // Офіц. вісн. України. - 2008 - № 84. - С. 77. - (Нормативний документ Кабінету Міністрів України).

7. Проект Державної концепції підвищення безпеки дорожнього руху в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://who-is-who.com.ua/bookmarket/bezpruhu2007/5/3.html>

8. Сулакшин С. С. Проблемы нормативно-правового регулирования транспортной безопасности в РФ / С. С. Сулакшин, Ю. П. Козлов [и др.] // Транспорт. безопасность и технологии. - 2006. - № 2. - Режим доступа : <http://www.transafety.ru/issue/2006-2/count.htm>

Ольга Сафронова,

кандидат наук з державного управління,

доцент кафедри економічної теорії

та історії економіки НАДУ

Механізми державного сприяння розвитку інтегрованих корпоративних структур у промисловості України

У зв'язку із розробкою Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості України на період до 2017 року у статті визначені пріоритетні механізми державного сприяння розвитку інтегрованих корпоративних структур галузі. На основі аналізу сучасної практики господарювання з'ясовані передумови та уточнені необхідні заходи уповноважених органів влади щодо реалізації зазначених механізмів.

Ключові слова: інтегровані корпоративні структури, промисловий комплекс, механізми державного сприяння.

In accordance with National Target Economic Program on Development of Ukrainian Industry by 2017 in the article it is identified the higher priority mechanisms for state assistance of integrated corporate structures' development in industry. On the basis of contemporary business practice it is found out the preconditions and it is specified the necessary actions of authorized state entities concerning the realization of mentioned mechanisms.

Key words: integrated corporate structures, industrial complex, mechanisms of state assistance.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. У проекті Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості України на період до 2017 року, який нині активно обговорюється вітчизняними науковцями і практиками, визначені передумови посилення промислового потенціалу нашої країни, забезпечення його конкурентоспроможності. До пріоритетних напрямів розвитку галузі, зокрема, віднесено здійснення інституційних перетворень шляхом стимулювання утворення великомасштабних об'єднань у вигляді концернів, холдингів, фінансово-промислових груп, які здатні виконувати повний спектр робіт (розробка, виробництво, продаж, сервіс, утилізація тощо) з проведенням попередніх робіт з реорганізації та реформування окремих підприємств [1]. Це актуалізує необхідність з'ясування найбільш дієвих механізмів державного сприяння розвитку таких господарських структур, конкретизації заходів з їх запровадження в сучасних умовах господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування і розвитку інтегрованих корпоративних структур промисловості в трансформаційних економіках є предметом дослідження багатьох сучасних науковців. Зокрема, цій проблематиці присвячені роботи В.Є.Дементьєва [2; 3], Ю.Б.Вінслава, О.В.Мелентьєва, Ю.В.Якутіна [3], А.Д.Радигіна, Р.М.Єнтова, Н.П.Шмельової [4] та інших російських фахівців. Серед українських авторів необхідно насамперед назвати Б.В.Деревянку, С.М.Грудницьку [5], Г.В.Уманціва [6], В.С.Пономаренку, В.М.Горбатову [7, с. 7-30]. Згадані науковці проаналізували сутність та специфіку різних видів інтегрованих корпоративних структур, оцінили переваги і недоліки їх створення в промисловості, описали можливі засоби впливу держави на їх функціонування. Проте механізми державного сприяння розвитку таких структур досліджені недостатньо, не конкретизовані способи їх реалізації з урахуванням стану господарської кон'юнктури в галузі.

З огляду на це *метою статті* є визначення найбільш перспективних механізмів державного сприяння розвитку інтегрованих корпоративних структур у промисловому комплексі України та уточнення комплексу заходів щодо їх практичного впровадження в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів наукових досліджень. Під інтегрованою корпоративною структурою (ІКС) у сучасній науковій літературі, як правило, розуміється група юридично або господарсько самостійних підприємств (організацій), які ведуть спільну діяльність на основі консолідації активів або договірних (контрактних) відносин для досягнення спільних цілей [3, с. 28]. Створення і функціонування таких організацій відбувається завдяки поглибленню корпоративних зв'язків між компаніями-учасниками, налагодженню системи їх взаємодії, "жорсткого" або "м'якого" об'єднання матеріальних і

нематеріальних активів, концентрації ресурсів і послуг, добровільній централізації деяких управлінських повноважень [7, с. 24-25].

Можливість комбінування засад корпоративної інтеграції зумовлює існування численних різновидів ІКС: трестів, концернів, конгломератів, фінансово-промислових груп, картелів, синдикатів, консорціумів, асоціацій, стратегічних альянсів, холдингів [3, с. 29-30; 6, с. 12-15, 45-50; 7, с. 7-23]. Конкретна форма ІКС зумовлюється специфікою завдань і механізмів консолідації зусиль підприємств-учасників (договірне або статутне об'єднання), особливостями організації їх взаємодії. Найбільш вагомими мотивами створення ІКС в промисловості є [6, с. 12, 46; 7, с. 8-10]:

- акумуляція грошових, матеріальних, науково-технічних, трудових, інформаційних ресурсів, розширення можливостей залучення додаткових коштів, що дає змогу побудувати завершений технологічний ланцюг для випуску і реалізації різних видів продукції (від отримання сировини до виробництва і збуту кінцевих продуктів);
- можливість за рахунок високої концентрації капіталу, проведення спільної гнучкої науково-технічної, фінансово-економічної політики реалізовувати масштабні науково-технічні розробки, створювати складні технічні і технологічні системи, забезпечувати оптимізацію поділу праці всередині групи, запроваджувати сучасні менеджерські технології;
- просування в інші сфери виробництва і збуту продукції (в тому числі на зарубіжні ринки), оперативне реагування на зміни господарської кон'юнктури, зниження трансакційних витрат, здійснення контролю за дотриманням спільних інтересів підприємств-учасників.

Можливості ефективного розв'язання зазначених проблем зумовлюють поширення практики функціонування інтегрованих структур у цій галузі економіки. Досить часто безпосереднім учасником або навіть ініціатором створення промислових ІКС виступає держава. Завдяки використанню цих господарських об'єднань як опорних елементів реалізації промислової політики держава здатна забезпечити більш високий рівень динамічності, збалансованості і керованості цим комплексом національної економіки [2, с. 10-13]. Тому для активізації інтеграційних процесів держава використовує різноманітні механізми сприяння розвитку ІКС, зокрема надаючи організаційну, інформаційну і кадрову підтримку їх створенню, митні, податкові та амортизаційні пільги і преференції, фінансуючи реалізацію пріоритетних суспільно значущих інвестиційних та інноваційних проектів. Запровадження цих механізмів передбачає підвищення дієвості антимонопольного контролю, оскільки внаслідок утворення таких господарських об'єднань виникають ризики монополізації окремих ринків, антиконкурентних дій, цінової

дискримінації тощо. Варто також зауважити, що інтеграційні процеси можуть супроводжуватися порушенням прав різних груп акціонерів (насамперед міноритарних), пов'язаних із непрозорістю та інформаційною закритістю операцій, здійснюваних на ринку корпоративного контролю, і, як наслідок, виникненням численних корпоративних конфліктів усередині об'єднання [4, с. 114]. Тому перелік конкретних засобів державного стимулювання інтеграційних процесів у галузі має уточнюватися з урахуванням норм чинного корпоративного законодавства, специфіки ринку відповідної продукції, перспектив його розвитку, економічної кон'юнктури в цілому.

Виконання цих вимог у сучасних умовах України, на жаль, стикається із значними труднощами. Так, у Законі України "Про промислово-фінансові групи в Україні" - одному із базових документів у цій сфері - були закріплені кілька важелів стимулювання створення і розвитку таких господарських об'єднань (звільнення головного підприємства та учасників ПФГ від сплати митних зборів, імпортного або експортного мита відповідно у разі імпорту чи експорту проміжної продукції, зняття деяких обмежень для банків-учасників ПФГ щодо внесків до статутних фондів інших підприємств і організацій) [8]. При цьому передбачалось, що створювана ПФГ стає провідною господарською ланкою реалізації державної цільової програми у відповідній галузі і використовує надані преференції для досягнення визначених державою пріоритетів.

Практичне ж впровадження такого підходу означало, що виконання зобов'язань з реалізації державних цільових програм, по суті, повністю покладалось на підприємства - учасників об'єднання; положеннями закону не закріплювалось жодне зобов'язання держави в цій сфері. До того ж, вступаючи до складу групи, компанії позбавлялися всіх пільг, якими до цього володіли, внаслідок чого зафіксовані в згаданому документі податкові, кредитні і митні преференції втрачали свій позитивний ефект [5, с. 119-125]. Тому не випадково закріплені в згаданому законі засоби державного впливу набули із часом суто декларативного характеру. Ситуація радикально змінилась й з прийняттям Господарського кодексу України [9], Закону України "Про холдингові компанії в Україні" [10]. Як результат нині набуття офіційного статусу господарського об'єднання існуючими в Україні бізнес-структурами і легалізація відносин корпоративного контролю в їх межах фактично заморожені, а необхідна законодавча база для запровадження дієвих механізмів державної підтримки розвитку ІКС відсутня.

З огляду на це сьогодні знов постає проблема визначення дієвих механізмів відповідної державно-управлінської діяльності та її належного нормативно-правового забезпечення. Вихідним пунктом при запровадженні таких механізмів, на наш погляд, має стати забезпечення принципу гармонізації корпоративних і державних інтересів. Це означає, що побудова взаємо-

відносин держави з корпораціями та їх об'єднаннями має спрямовуватися, з одного боку, на гарантування умов для ведення ефективного корпоративного підприємництва, а з другого - на недопущення втрат "державної вигоди" від функціонування таких структур. Упровадження цього принципу вимагає насамперед чіткого формулювання завдань державної промислової політики, визначення пріоритетних цільових програм, умов залучення суб'єктів господарювання до їх реалізації, а також зобов'язань всіх учасників - держави, ІКС, виконавців окремих проектів тощо. На цьому підґрунті створюються можливості ув'язати надання державної підтримки корпоративним структурам із реалізацією ними конкретних державних програм і проектів, а отже, забезпечити її цілеспрямованість та ефективність.

Вирішальне значення в цьому разі набуває використання тих механізмів сприяння діяльності ІКС, що безпосередньо впливають на їх інвестиційно-інноваційну активність. Як такі механізми можуть розглядатися, зокрема: зниження ставки оподаткування податком на прибуток на суму, що відраховується до спеціального резервного фонду групи підприємств та її фонду фінансування НДДКР; надання відстрочення (наприклад до кінця поточного фінансового року) зі сплати встановленого податку на прибуток в частині, спрямованій на інвестиції; звільнення від оподаткування сировини, матеріалів, устаткування та обладнання (крім підакцизних товарів), які ввозяться в Україну для потреб власного виробництва, упорядкування процедури стягнення ввізного мита та податку на додану вартість.

У цьому контексті видається доцільним надання державою дозволу на маневрування амортизаційними ресурсами ІКС, допущення прискореної амортизації основних фондів її учасників у разі спрямування всієї суми амортизації на інвестиції в національну економіку. Позитивний ефект матиме запровадження державою низки заходів, спрямованих на розширення внутрішнього попиту на продукцію галузі шляхом формування державного замовлення, використання інструментів гнучкої протекціоністської політики. Важливим є унормування порядку створення інвестиційних та страхових фондів ІКС та спрямування до них частини відрахувань, що нині централізовано надходять у галузеві позабюджетні фонди.

Вагомим чинником розвитку аналізованих господарських структур виступає ефективна система кредитування. Зауважимо, що йдеться не стільки про здешевлення кредитів для ІКС, оскільки про їх доступність. Для цього необхідно, принаймні, щоб умови погашення кредиту відповідали реальній економічній ситуації, тобто приводити відсоткові ставки у відповідність з рівнем рентабельності виробництва. Держава могла б виступити гарантом повернення кредитів, створивши резервний інвестиційний фонд та приймаючи як заставу цінні папери, обладнання, готову продукцію, інші майнові активи відповідних господарських об'єднань. У цьому ж зв'язку до-

цільно розглянути питання надання пільг (наприклад шляхом зниження норм обов'язкового резервування) для банків - учасників ІКС, які активно проводять інвестиційну діяльність у сфері промислового виробництва.

Акцентуючи увагу на важливості практичного запровадження згаданих механізмів податкового, амортизаційного, митного регулювання, слід зазначити, що всі вони так чи інакше зорієнтовані на додаткову ресурсну підтримку діяльності промислових ІКС з боку держави. Власний інтеграційний потенціал таких господарських об'єднань у цьому разі майже не використовується. З огляду на це, вибираючи способи державного сприяння розвитку відповідних структур, пріоритет слід віддавати тим з них, що безпосередньо впливають на організацію взаємодії підприємств - учасників, посилення їх коопераційних зв'язків і реалізацію спільних інтересів. Основою їх застосування є чітка, прозора система корпоративного контролю та структури власності всередині ІКС, що виключає застосування різноманітних "сірих" інтеграційних схем із складними ланцюжками афілійованих осіб, розмитістю меж та аморфністю організаційно-правових форм господарських об'єднань.

Упровадження такої системи відносин передбачає подальше удосконалення чинного корпоративного законодавства, зокрема, шляхом прийняття Закону України "Про господарські об'єднання" [11]. Доопрацьовуючи проект цього документа, на наш погляд, доцільно: зафіксувати норму щодо встановлення єдиного переліку категорій осіб, права яких мають бути гарантовані при створенні ІКС або запровадженні іншої форми реорганізації компанії; деталізувати процедури застосування правових механізмів, які забезпечують захист прав міноритарних акціонерів, порядку розкриття інформації про діяльність господарського об'єднання, структуру власності та змін у цій структурі. У розділі III законопроекту "Особливості утворення, діяльності та припинення державного господарського об'єднання" слід більш чітко виписати положення щодо повноважень відповідальних органів державної влади у сфері регулювання діяльності таких структур, у тому числі моніторингу їх фінансово-економічної діяльності, змін у структурі власності тощо.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Як засвідчує аналіз, сприяння розвитку інтегрованих корпоративних структур сьогодні виступає пріоритетним напрямом державної промислової політики в Україні. Реалізація цього напрямку передбачає використання різноманітних механізмів, насамперед тих, що безпосередньо впливають на інвестиційно-інноваційну активність таких господарських об'єднань та використання їх інтеграційного потенціалу. Нормативно-правове врегулювання питань застосування відповідних важелів податкового, кредитного, амортизаційного, митного регулювання та організації діяльності господарських об'єднань, на нашу думку, дає змогу застосовувати описані

механізми державного сприяння розвитку ІКС більш виважено і послідовно. З огляду на це в процесі доопрацювання Загальнодержавної цільової програми розвитку промисловості на період до 2017 року [1] доцільно врахувати відповідні заходи уповноважених органів влади та належним чином відобразити їх у загаданому документі.

Перспективними напрямками подальших досліджень вважаємо аналіз можливостей реалізації описаних механізмів сприяння розвитку інтегрованих корпоративних структур промисловості в контексті забезпечення ефективного державного впливу на перебіг інтеграційних процесів у національній економіці в цілому, в тому числі шляхом регулювання ринків злиттів і поглинань.

Список використаних джерел

1. Концепція Загальнодержавної програми розвитку промисловості України на період до 2017 року. - Режим доступу : http://industry.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=57967&cat_id=57966
2. Дементьев В. Е. "Догоняющая постиндустриализация" и промышленная политика. Препринт доклада WP1/2006/199 / В. Е. Дементьев. - М. : ЦЭМИ РАН, 2006. - 80 с.
3. Развитие интегрированных корпоративных структур в России / Ю. Винслав, В. Дементьев, А. Мелентьев, Ю. Якутин // Рос. экон. журн. - 1998. - № 11/12. - С. 27-41.
4. Радыгин А. Проблемы слияний и поглощений в корпоративном секторе / А. Радыгин, Р. Энтов, Н. Шмелева // Научные труды ИЭПП № 43Р. - М. : ИЭПП, 2002. - 154 с.
5. Деревянко Б. В. Державне регулювання функціонування промислово-фінансових груп у сфері підприємницької діяльності : монографія / Б. В. Деревянко, С. М. Грудницька ; за ред. М. К. Галантича. - К. : НДІ приват. права і підприємництва, 2005. - 176 с.
6. Уманців Г. В. Холдингові компанії та фінансово-промислові групи у сучасній економіці : монографія / Г. В. Уманців. - К. : ВІРА-Р, 2002. - 429 с.
7. Корпорації та інтегровані структури: проблеми науки та практики / Харк. нац. екон. ун-т ; НАН України ; Наук.-дослід. центр індустр. пробл. розв. - Х. : ВД "ІНЖЕК", 2007. - 344 с.
8. Закон України про промислово-фінансові групи в Україні (із змінами та доповненнями). - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=437%2F95-%E2%F0>
9. Закон України Господарський кодекс України (із змінами та доповненнями). - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436>
10. Закон України про холдингові компанії в Україні. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3528-15>
11. Про схвалення Концепції проекту Закону України "Про господарські об'єднання" : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 серп. 2008 р. № 1124-р. - Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/0/15795>